

**Uitgegeven bij gelegenheid van het 200 jarig bestaan van het
kerkgebouw in de Oliestraat**

INLEIDING

Bij het 200-jarig bestaan van een gebouw in Zaltbommel zou er geen reden zijn een boekje te laten verschijnen. Er zijn panden met een veel oudere datum.

Als het echter gaat over een kerkgebouw, dat 200 jaar het centrum van onze katholieke geloofsbeleving is, dan is er volgens ons wel een goede reden voor.

Het is dan goed even achterom te zien naar hetgeen in die jaren is gebeurd: immers uit het verleden wordt het heden. Wij hebben hierbij niet de pretentie gehad volledig te zijn - dat zou een boek vergen - maar legden slechts enkele belangrijke feiten vast.

Veel parochianen, die in het verleden grote betekenis hadden voor onze parochie zijn niet genoeg, maar tijdens het lezen van dit boekje zullen hun namen vanzelf in Uw gedachten komen.

Met dank aan allen, die aan deze feestelijke uitgave van "Echo" hebben meegewerkt, wensen wij U een prettig uurtje in het verleden toe.

P.M. Hamers.

Dit boekje is samengesteld door:

P. Hamers
R. de Jong
H. Keser
C. van Oostrom-Geleijns
H. Wenneker-v.d. Zanden.

Drukkerij Avanti

Zaltbommel, november 1981.

BISDOM 's-HERTOGENBOSCH

Heste Parochianen,

Ofschoon ik in november een deel van het feest samen met U mee zal vieren, wil ik U nu vast feliciteren met het 200 - jarig bestaan van de kerk. Dit is terecht een reden tot feest en dankbaarheid. Dankbaarheid om de levende gemeenschap rond Jezus Christus, die Uw parochiegemeenschap toch is.

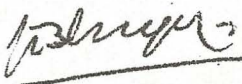
Een kenmerk van de geloofsgemeenschap in onze tijd is dat wij, meer dan vroeger, allen, priesters en andere gelovigen die gemeenschap moeten maken. Ieder op zijn of haar eigen plaats, met de talenten, die hij of zij heeft gekregen.

Wij moeten als gemeenschap ten dienste staan van de mensen in onze omgeving, de wijk, de stad, onze samenleving.

Dat is geen gemakkelijke opgave. Maar ik weet, dat Uw parochiegemeenschap doende is de gezamenlijke verantwoordelijkheid op allerlei manieren gestalte te geven.

Zo werken wij aan de totstandkoming van wat Jezus Christus ons voor ogen heeft gehouden: het Rijk van zijn Vader, dat hier en nu al beginnen moet en waaraan geen einde zal komen.

Ik hoop, dat het een fijn feest zal worden, dat voor velen een stimulans zal zijn om vol goede moed en vertrouwen te blijven werken voor de Kerk.

+

J. Bluysen

Bisschop van 's Hertogenbosch

's Hertogenbosch,
30 september 1981

Twee honderd jaar. Geschiedenis. De meesten van ons hebben een stukje van deze geschiedenis meegemaakt, sommigen zelfs heel wat jaren. Vaak hoor ik verhalen over "vroeger in Zaltbommel", niet zozeer over het leven van alledag, maar over gebeurtenissen en toestanden die hun indruk achterlieten. Een belangrijke rol speelde daarbij het kerkelijk leven. Ik heb wel eens de een of ander gevraagd, om die verhalen op te schrijven. Want wij kunnen daaruit leren, zowel wat onze mensen toen beleefden, maar ook hoe zij dat beleefden, en vooral hoe zij er tegenaan kijken vanuit de gedachten en belevingen van nu. Daarom ben ik blij met dit boekje. Het kan ons helpen, om met elkaar over "vroeger" te praten en zodoende ons verleden te verhelderen en te verwerken.

Daarom ook hoop ik, dat het bij ieder welkom zal zijn en mag meehelpen tot verhalen en gesprekken, verklaringen en toelichtingen tussen onderen en jongeren, tussen katholieken en niet-katholieken, tussen ons in Zaltbommel en de onzen in de buitenplaatsen.

Wij vierden de eerste-steen-legging van een klein kerkgebouw in de Oliestraat, twee honderd jaar geleden.

Ik hoop en wens, dat het huidige kerkgebouw nog vele jaren zijn functie kan blijven vervullen.

Ik hoop en wens echter vuriger, dat wij er telkens in kunnen samenkomen, om met elkaar te gedenken, te vieren en voor God te brengen wat wij buiten het kerkgebouw beleven.

paster J.J.C. van Swieten

200 JAAR SINT MARTINUSKERK

Bij het 200-jarig bestaan van een kerkgebouw is het natuurlijk onvermijdelijk dat er teruggekeken wordt in de tijd. In dit boekje geven wij dan ook een kort overzicht van de kerkelijke geschiedenis in Zaltbommel, waarbij wij dankbaar gebruik hebben gemaakt van de gegevens die vermeld staan in de "Historische flitsen van de Sint Martinusparochie te Zaltbommel", uitgegeven in 1962 bij gelegenheid van de eeuwfeesten (acht eeuwen katholicisme en drie eeuwen Franciscaanse zielzorg in Zaltbommel).

HET KATHOLICISME IN ZALTBOMMEL

Van het katholicisme in de Bommelerwaard vóór de 10e eeuw is helaas weinig bekend. Pas uit een oorkonde van 1188 blijkt dat er in de Bommelerwaard een parochiekerk was, die zich hoogstwaarschijnlijk in Bommel bevond. Wanneer deze Bommelse kerk tot parochiekerk werd verheven, is echter niet met zekerheid te zeggen. In een oorkonde van 1280 wordt gesproken over een "Ecclesia de Bomela" en een "presbyter", een bewijs dus dat de stad in dat jaar een parochiekerk met een pastoor bezat.

Toen Zaltbommel aan het eind van de 13e eeuw belangrijker en dus ook welvarender begon te worden, wilde men ook de toen bestaande kerk, die niet verder liep dan het denkbeeldige verlengde van de Kerkstraat, verbouwen tot een beter en waardiger huis voor God. Men is toen begonnen met het achterste gedeelte af te breken en te vervangen door een mooier en hoger gebouw.

Dorspronkelijk was het de bedoeling om een z.g. Hallenkerk te bouwen - een kerk waarvan schip en zijbeuken even hoog zijn - maar door een teruggang in de welvaart heeft men deze plannen niet kunnen verwezenlijken.

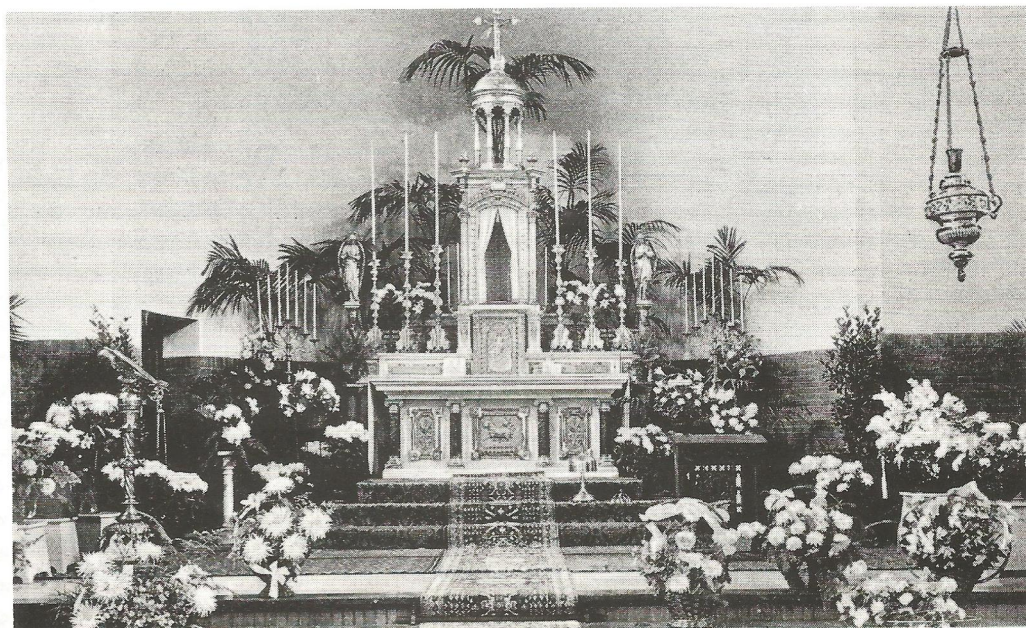
Bovendien brandde op 18 augustus 1368 tot overmaat van ramp een groot gedeelte van de kerk af, wat mede de oorzaak is geweest van het vroegtijdig eindigen van de bouw. Voor wat het exterieur van de kerk betreft volgde men de noordelijke bouwstijl: eenvoudige vormgeving, zonder neenswaardige versiering.

Onze kerk rond de eeuwwisseling.

Opening van de verbouwde kerk op 10 november 1939.

Het door de parochianen in 1939 geschonken hoogaltaar.

In 1304 was het bouwwerk zover voltooid dat men het altaar kon plaatsen. De feestelijke inwijdingsplechtigheid vond plaats in aanwezigheid van de beide stichters, twee Utrechtse geestelijken: Geeraert van Nassouw en Bernard van Wueren, die in 1303 een kapittel hadden gesticht, bestaande uit een deken en negen kanunikken. Nu de parochie kerk was verheven tot kapittelkerk werd zij o.a. door de Graaf van Gelre met vele schenkingen begiftigd.

De kerk telde oorspronkelijk meer dan elf altaren, waarvan de meeste behoorden aan de gilden, voor wie op hun feestdag aan dat altaar een H. Mis werd gelezen.

Rond het altaar in het priesterkoor bevonden zich 12 ramen, die herinneren aan de twaalf apostelen. Ook in het 14e-eeuwse koorgewelf vinden wij de symboliek van de middeleeuwse kerk terug: de sluitstenen voorstellend God de Vader in zegenende houding, de Maagd Maria met het Kind, het hoofd van Christus en de martelaar Laurentius.

De kerk had verschillende kapellen: aan de zuidzijde de kapel van het H. Graf, gesticht door Everardus van Balveren Wilhelmi, een der eerste schepenen van de stad en de kapel van de familie van Rossem, uit welk geslacht Maarten van Rossem is voortgekomen.

In de kerk was een groot aantal schilderijen aangebracht, waarvan nog enkele fraaie voorbesiden bewaard zijn gebleven.

De bouw van de kerk werd tenslotte voltooid met een honderd meter hoge toren.

Het bouwen van een zo imposante kerk illustreert de welvaart ook op geestelijk gebied van het middeleeuwse Zaltbommel.

Tegen het eind van de 14e eeuw kon men zelfs overgaan tot het stichten van liefdadige instellingen: het Heilig Gheesthuys (in de H. Geeststraat), waar armen en behoeftigen geld, voedsel en kleding konden krijgen en als tweede charitatieve instelling het Gasthuis, dat oorspronkelijk geen ziekenhuis was, maar meer een gebouw waar reizigers, pelgrims en geestelijken een tijdelijk onderkomen konden vinden. Natuurlijk waren er onder hen ook zieken waar voor gezorgd moest worden en langzamerhand is men zich meer op de verpleging gaan toelagen.

Rond het jaar 1420 werd aan het eind van de Honnenstraat bij de Oliemolen een klooster gesticht ter ere van de H. Maria Magdalena, dat bewoond werd door de reguliere kanunnikessen van de Orde van St. Augustinus. Deze zusters verzorgden de pelgrims en later ook de zieken van het gasthuis.

Vervolgens ontstond er in het zuidoosten van Bommel een klooster ter ere van St. Agnes. Het hoofdgebouw stond in de huidige Agnietenstraat.

Het derde klooster binnen Bommel stond in de Kloosterstraat, het Karmelieten of Bruerenklooster in 1452.

Het vierde en laatste klooster stond buiten de stad op de Sinte Peters Wyel oftewel de Kloosterwiel, gesticht in 1406.

In 1473 kwam geheel Gelre onder bourgondisch bestuur toen Karel de Stoute van Bourgondië erkend werd als hertog van Gelre.

Toen hij echter in 1477 bij Nancy sneuvelde, benutten vele steden, waaronder ook Bommel, de gelegenheid om zich van de overheersing te bevrijden en ondanks verschillende pogingen van keizer Maximiliaan, de schoonzoon van Karel de Stoute, lukte het de Bourgondiërs niet de stad te heroveren.

In het begin van de 16e eeuw was Bommel uiteindelijk toch weer onder de bourgondische heerschappij geraakt, maar reeds op Hemelvaartsdag 1511 werd de stad door een list van Dirk van Haeften bevrijd.

Maar Bommel was nog niet uit de zorgen, want op Hemelvaartsdag 1538 sloeg de bliksem in de meer dan 100 meter hoge toren van de Sint Maarten, die tot de klokken afbrandde.

DE HERVORMING

Het eerste teken dat op de naderende hervorming wijst, is de dood van een van Bommels aanzienlijkste burgers, Huibert Selcaert, die op 12 november 1542 omwille van het nieuwe geloof door een paar dronken mannen in de Maal werd verdronken.

Een poosje hoorde men niets meer in Bommel van de denkbeelden van Maarten Luther, maar in juli 1566 was het de pasbencemde zeer jeugdige kapelaan van de Sint Maarten, Jan van Venraay, die begon af te wijken van de katholieke leer. Men trachtte hem uit zijn ambt te ontzetten, maar vele burgers stonden achter hem.

Na wat strubbelingen kon men gelukkig in Bommel een overeenkomst sluiten, waarbij de ene partij toestond dat Van Venraay bleef en de ander beloofde geen kerken, beelden of altaren te vernielen.

Op 31 juli 1572 werd Bommel bij verrassing door de Geuzen genomen en vestigde de hervorming zich definitief in onze stad. De katholieke Sint Maartenskerk ging in hervormde handen over.

Geleidelijk aan waren vele geestelijken verdreven en waren de katholieken gedoemd te verdwijnen of minstens 'onder te duiken'. Er was in geen enkel opzicht sprake van godsdienstvrijheid en katholieke zielzorg.

Tengevolge van de Spaanse overheersing en verschillende andere factoren heersten er in de Nederlanden chaotische toestanden, die in onze streken nog verergerd werden door het feit dat de Tachtigjarige Oorlog met Spanje en de uiteindelijke afloop hiervan zich voor een belangrijk deel rond Bommel heeft afgespeeld. Hierdoor ontstond een vreemde situatie, want hoewel de stad zich aan de zijde van de prins van Oranje had geschaard, bleef zij Gelders gebied en Gelre was spaans. Het spaanse Gelre was er alles aan gelegen de verbindingen over de Bommeler- en Tielerwaard weer in handen te krijgen: deze leidden immers vanuit het zuiden rechtsstreeks naar het oproerige hart van de noordelijke Nederlanden. Omgekeerd had het Staatse Holland er alles voor over om diezelfde verbinding te houden; voor hen immers voerde deze direct naar het zuiden, de zetel van het gehate spaanse gezag, voor de Staten belichaamd in alles wat katholiek heette of aan het katholicisme herinnerde.

De algemeen heersende opinie was: katholiek en dus Spaans. Deze denkfout heeft voor heel de Bommelerwaard tot gevolg gehad dat er een langdurig hiaat ontstond in de katholieke zielzorg, dat ongeveer 60 à 70 jaar omvatte.

Tot 1636 kon de pastoor van Alem, Jacobus Mombart, als boer verkleed toch nog enkele keren de Maas oversteken om de verlaten katholieken in de Bommelerwaard te helpen.

In 1649 pas was er weer een priester in de Waard: pater Johannes Ooms, die de grote missionaris van de Bommelerwaard werd. Door hem nam in die jaren het godsdienstige leven onder de katholieken in de Bommelerwaard zeer toe. In 1662 kreeg pater Ooms een medehelper in de persoon van pater Servatius Verweij, die zich in alle stilte binnen Bommel wist te vestigen in het pand Kerkstraat-Oost. Omdat de niet-katholieken met zijn komst niet ingenomen waren, moest hij zich schuil houden. Hij kon meerdere jaren voor slechts 10 à 12 mensen tegelijk preken en er alleen 's nachts op uitgaan om zijn parochianen te bezoeken.

In 1672 viel Bommel in handen van Turenne. De oude Sint Maarten werd aan de katholieken teruggeschonken, maar bij het vertrek van de Fransen op 14 november 1673 ging de kerk opnieuw in hervormde handen over en nu voorgoed. De katholieken moesten het weer met hun schuilkerk doen. Maar een lichtpuntje in deze moeilijke tijd is de prierwijding in 1686 van de eerste priester na de hervorming uit de Bommelse parochie voortgekomen, pater Theolorus van den Oever. Helaas moest hij om gezondheidsredenen zijn ambt al na 6 jaren neerleggen. In 1701 kon zijn opvolger met oogluikende goedkeuring van de overheid op de hoek Kerkstraat/H. Geeststraat een huis huren en het tot een bescheiden bedehuis inrichten.

SINDELIJK EEN EIGEN GODSHUIS

Pas in 1781 (nu dus precies 200 jaar geleden) werd het de katholieken vergund een definitief Godshuis te bouwen op een terrein aan de Oliestraat, door professor Doctor Theodorus Otto speciaal voor dit doel beschikbaar gesteld. In deze kerk werd gepreekt en katechismus onderricht gegeven; er kwam een vrij geregeld parochieleven tot stand.

In 1819 werden al stappen ondernomen de kerk te vergroten, wat echter op onoverkomelijke moeilijkheden stuitte met de eigenaars van de achter de kerk gelegen leerlooierijen.

Pastoor Narninx heeft praktisch heel de duur van zijn pastoraat gevochten voor een uitbreiding van de kerk in achterwaartse richting, maar de leerlooiers bleven bij hun standpunt. Daarom heeft men toen een nieuw plan opgevat: de kerk doortrekken tot de straat (aanvanke-lijk lag de kerk geheel verborgen achter de pastorie; via de Looiersgang kon men in de kerk komen). In 1838 kon, nadat er nog verschillende moeilijkheden waren overwonnen, met de uitvoering van dit plan worden be-
gonnen. De Staat gaf hierbij een subsidie van f 9.000, terwijl de parochianen zelf een bedrag van f 1200,- bijeen brachten voor het nieuwe orgel, dat in het to-
taal f 3.000,- kostte.

Nu ook kon zich een bloeiend parochieleven gaan ont-
wikkelen. De pastoor kreeg assistentie van een kape-
laan (pater Schoonen was de eerste) en er ontstonden
verschillende verenigingen: de broederschappen van de
H. Rozenkrans, van de H. Familie, van St. Antonius,
van de H. Franciscus Xaverius, van St. Rochus en van
het Koord van de H. Franciscus van Assisië.

In 1882 vestigden zich de zusters franciscanessen in
Bommel, die 90 jaar lang op velerlei gebied prachtig
werk hebben verricht, met name in de verschillende
vormen van onderwijs en in de kindercrèche.

In 1886 werd door pastoor Terstegen de Derde Orde van
St. Franciscus opgericht. En in 1907 werd in tegenwoor-
digheid van de pas benoemde pastoor Scholtes de jon-
gensschool en het patronaat ingewijd.

In 1909 werden er bij de zusters twee nieuwe schoollo-
kalen gebouwd, waar in 1923 nog een derde aan werd
toegevoegd. In 1909 vierde pastoor Scholtes zijn 25-
jarig priesterjubileum, waarbij de kerk een inbraak-
vrije kluis en een prachtige tabernakeldeur rijker werd.

In 1914 werd de Maria- en Anna-vereniging opgericht,
in 1919 de katholieke werkliedenvereniging St. Jozeph.
Op 3 oktober 1929 herdacht pastoor Scholtes dat hij
vijftig jaar daarvoor zijn intrede had gedaan in de orde
van St. Franciscus en opnieuw werd hem door zijn dank-
bare parochianen een groots feest bereid. In 1932
vierde hij zijn 25-jarig jubileum in Zaltbommel.

Op 12 april 1936 droeg pater Anton van Heusden in on-
ze parochiekerk zijn eerste H. Mis op.

In 1937 moest pastoor Scholtes na dertig jaar zijn werkzaamheden om gezondheidsredenen staken. Zijn opvolger, pater Canutus Peters, moest de Sint Martinuskerk door de moeilijke oorlogsjaren heen loodsen. Het eerste waar pastoor Peters aan begon was het ten uitvoer brengen van de plannen van pastoor Scholtes; de verbouwing en de vergroting van de schuur van Onze Lieve Heer. Op vrijdag 10 november 1939 werd de verbouwde kerk op plechtige, feestelijke wijze geopend. De parochianen hadden een prachtig hoogaltaar geschonken.

In de eerste moeilijke oorlogsjaren werd opnieuw een stadgenoot priester gewijd. Op 16 augustus 1942 droeg pater Saturninus Weenink zijn eerste M. Mis op.

In onze stad ging men pas goed wat van de Tweede Wereldoorlog voelen in 1944. In augustus van dat jaar ook verlaat pastoor Peters, die de oorlogsdreiging niet heeft kunnen weerstaan, als een gebroken man onze parochie. Kort daarop is hij gestorven. Zijn opvolger was pastoor Ferdinand Laken, die geassisteerd werd door de een half jaar eerder benoemde pater De Klein. Helaas moest de hele bevolking op 6 september 1944 evacueren, terwijl pastoor Laken zelfs al eerder door de pro-Duitse burgemeester Jan Boll was verbannen.

Eind november mocht pater De Klein terugkeren naar de pastorie, die echter geheel was leeggestolen.

In januari 1945 moesten ook alle andere geestelijken uit de Bommelerwaard verdwijnen en opnieuw ging een priester - net als in het begin van de 17e eeuw - met gevaar voor eigen leven naar de nog bereikbare dorpen.

In april kreeg pastoor Laken toestemming terug te keren naar Zaltbommel, waar de pastorie bewoond bleek te zijn door een groot aantal geëvacueerde geestelijken en door de zusters clarissen en franciscanessen uit Ammerzoden, alsmede de Bommelse zusters.

Langzaam maar zeker werd het toch weer vrede, die helaas niet meer ingeluid kon worden door de klok van de kerk, die voor omsmelting naar Duitsland was vervoerd. Energiek begon men met de wederopbouw van stad en parochie. Vooral pater De Klein heeft zich met heel zijn wezen ingezet voor het weer doen opleven van het parochieleven.

Een groepje "bruidjes" in 1942.

De eerste leiding van de jeugdbeweging.

Het herenkoor o.l.v. Th. van Rijen.

Opening R.K. Huishoudschool op 3 november 1953.

Bij zijn 12½-jarig priesterjubileum in september 1946 bleek dat al zijn moeite niet vergeefs was geweest. Helaas werd hij kort na zijn jubileum overgeplaatst, wat door jong en oud in de parochie werd betreurd.

De verbeteringen en verbouwingen na de tweede wereldoorlog gingen gestaag door. In januari 1949 kregen de verschillende groepen van de jeugdbeweging een nieuw clubhuis in de Bloemendaal.

Het orgel kreeg een grondige restauratie, er kwam een nieuwe geluidsinstallatie en op 18 september 1949 werden de nieuwe klokken met de namen Maria en Martinus geplaatst.

In deze na-oorlogse jaren werden twee parochianen priester gewijd. Op 28 augustus 1949 droeg pater Wim van Heusden in zijn parochiekerk voor het eerst de H. Mis op, in 1955 gevolgd door pater Amantius van Wordragen, die kort na zijn wijding naar de missie vertrok.

VAN PASTOOR TOT PASTOR

Als er een jubileum wordt gevierd, dan kijkt men automatisch om naar wat er zoal gebeurd is in de betreffende periode. En dus gaan we bij het 200-jarig bestaan van ons kerkgebouw uiteraard op een zijtje zetten wat zich in die twee eeuwen heeft afgespeeld. Dat gebeurt dan op andere bladzijden; in dit verhaal wil ik aandacht besteden aan een stukje recente parochiegeschiedenis. Om precies te zijn: de 15 jaar dat pater Leonardus Retèl de Sint Martinuskerk heeft bestuurd.

Ik heb hem om meerdere redenen gekozen. Allereerst omdat zeer velen zich hem nog levendig zullen herinneren. En ten tweede omdat juist in zijn periode zich zulke grote veranderingen hebben voltrokken. En op de laatste plaats omdat ikzelf zijn pastoraat bewust heb meegemaakt via parochieraad, kerkkoor, commissies, jeugdraad en al van dat soort groepen waarvan ik destijds lid was.

Vóór zijn komst was ik eenvoudig te klein en van de jaren ná zijn vertrek weet ik niet zoveel, omdat er toen een tijd aanbrak waarin er voor meer traditioneel-denkende katholieken in de kerk geen plaats meer was en velen om die reden afhaakten - ook ik.

Pastoor Retèl! Eerst enkele gegevens over zijn leven. Hij werd op 18 juli 1900 in Den Haag geboren en na de opleidingen aan het klein- en groot seminarie werd hij als Francisciaan op 14 maart 1926 in Weert tot priester gewijd door de toenmalige bisschop van Roermond, mgr. Schrijven. Op 2 november van dat zelfde jaar vertrok hij naar Brazilië om in dat missieland les te gaan geven aan verschillende colleges. In 1940 maakte hij plannen voor een vakantie in Europa, doch toen hij in Italië was aangekomen, brak juist de Tweede Wereldoorlog uit en kon er voorlopig niet verder gereisd worden.

In Nederland toch aangekomen, werd hij rector van het college in Katwijk, werkte hij in het klooster te Woerden en was hij tenslotte kapelaan van de Leonardusparochie in Leiden. De oorlogsjaren hadden terugkeer naar Brazilië onmogelijk gemaakt.

Op 30 augustus 1952 werd hij benoemd tot pastoor van Zaltbommel en hij zou die functie blijven uitoefenen gedurende vijftien jaar, om precies te zijn tot 16 augustus 1967.

Je kunt natuurlijk beginnen met enkele feiten uit dat pastoraat te memoreren. Op 3 november 1953 werd de huishoudschool geopend en kort daarop ingewijd (nu het gebouw van Orion). In 1954 werd begonnen met de reorganisatie van het kerkinterieur en verdwenen uit de zijbeuken de lawaai-makende klapstoelen. Op 10 april 1955 was het feest, want toen droeg Wim van Wordragen zijn eerste H. Mis op, Pastoor Retèl was wát trots dat deze Bonnelse priesterzoon vertrok naar Brazilië en nog wel naar dezelfde plaatsen waar hijzelf na zijn wijding had gewerkt.

In 1957/1958 was er de dreiging dat het klooster gesloten zou worden en de zusters Franciscanessen de stad moesten verlaten. Pastoor Retèl en het kerkbestuur hebben toen letterlijk hemel en aarde bewogen om dat te voorkomen en uiteindelijk hebben zij "Oirschot" weten te overtuigen. Later zou blijken dat het uitstel van executie zou zijn geweest.....

Op 27 maart 1960 werd de derde Mis op zondag ingevoerd en in september van dat jaar waren er de Vormingsweken: één week voor de jongeren en één week voor de volwassenen. Het parochiehuis en het Nutsgebouw waren avond-aan-avond tot de nok toe bezet. Het waren inspirerende dagen!

Velen herinneren zich nog de Eeuwfeesten die met bijzondere plechtigheden werden gevierd eind 1962/begin 1963: de viering van acht eeuwen katholicisme en drie eeuwen franciscaanse zielzorg in Zalthommel. Hoogtepunten waren de terugkeer van de 15e eeuwse Piëta, die afkomstig was uit de Sint-Maartenskerk van voor de Reformatie (en die nu onopgemerkt in de zijkapel staat) en de Pontificale Hoogmis met mgr. Bekkers.

Als men mij zou vragen hoe hij nu was als pastoor, dan zou ik toch even moeten nadenken. Ik wil het proberen. Toen hij kwam, was hij nog het echte type van een ouderwetse "Mijnheer Pastoor". Hij "heerste" over zijn parochie zoals Onze Lieve Heer over de wereld. Tussen hen was er hooguit een graduël, geenszins een essentieel verschil. Ook pastoor Retèl bestuurde zijn "rijk" overeenkomstig zijn eigen wil...

Verder hield hij traditionele preken: hij begon met een Latijns citaat en ging daarop in met clichés en vol pathos, zoals in die dagen nog gebruikelijk was, hetgeen overigens niet wil zeggen dat hij onzin verkondigde, integendeel! Het was geen gemakkelijk mens, niet in de laatste plaats

voor zijn kapelaans, met wie hij meermaals daverende bonje had; voor "Marie" die wanneer hij op het belletje drukte als een schuw musje aan kwam stuiven; voor koster en misdienaars van wie hij eiste dat ze nimmer ook maar één liturgische steek lieten vallen.

Wie nu zou denken dat pastoor Retèl een potentaat was, heeft het mis. Hooguit kan men stellen dat dit type pastoors tegenwoordig verdwenen is. Hij had andere kwaliteiten en daarin was hij naar mijn volle overtuiging een werkelijk groot priester. Je kunt daarbij drie aspecten noemen: 1. zijn herderlijke zorg, 2. zijn oecumenische instelling, 3. zijn behoedzame medewerking aan vernieuwingen. Allereerst dan die herderlijke zorg.

Pastoor Retèl behoorde nog tot die priesters welke elke morgen de H. Mis opdroegen, mensen of geen mensen. Daarna zag je hem ergens in de parochie op zijn damesfiets. De hand eerbiedig in de borstzak van de pij gestoken en niets of niemand ziende: hij was opweg om een zieke of bejaarde parochiaan het Heilig Sacrament te brengen. Veel zorg besteedde hij aan de diverse vieringen: de Heilige Missen, het Lof en andere plechtigheden. Het waren zonder uitzondering feestelijke, eerbiedige, plechtige, ingetogen gebeurtenissen of welke kwalificaties je er ook maar aan wilt geven. De pastoor was er intens bij betrokken, wippend op zijn hakken of knippend met zijn uitgestrekte vingers, want dat waren zijn kenmerkende zenuwtrekjes. Zijn galmende stem was ook zonder luidspreker tot in de achterste hoekjes van de kerk hoorbaar.

Als biechteling kende ik hem niet, want ik was klant bij de kapelaan. Overigens: grote zonden spaarde je op tot de Goede Week: immers dan kwamen vreemde paters assisteren en die namen op Paaszaterdag de hele Bommelse zondenlast mee de Waalbrug over. Wie tussendoor zijn geweten woelde knagen, kon altijd terecht bij de Capucijnen in Den Bosch en ingewijden wisten in welke biechtstoel daar een love pater zat! Pastoor Retèl zal van veel dingen onkwadig zijn gebleven.....

Veel contact had de pastoor met zijn parochianen en hij bezocht hen regelmatig. "Huisbezoek" heette dat, een woord lat in het huidige herderlijke vocabulaire niet meer voorkomt. Omdat ik jarenlang parochieel werk deed, kende ik het geheim hoe hij dat klaarspeelde. In zijn agenda had hij namelijk de verjaardagen van alle "moeders" genoteerd en

Een gezellige dag op de pastorie in 1955.

Eerste communicantjes in 1955.

De eeuwfeesten 1962. Mgr. Bekkers praat met de kinderen in de kerk. .

hij probeerde altijd even te gaan feliciteren. Hij had dan meer tijd, omdat de jarigen ook overdag bereikbaar waren. (Wat bij de "vaders" niet het geval zou zijn geweest). Zo verzekerde hij zich ervan dat hij elk gezin tenminste eenmaal per jaar bezocht. Hij bezat daarbij een fabelachtig geheugen, want hij wist precies wie er ziek was geweest, hoe de kinderen heetten, waar je op school zat, etc. Over "geloof" werd niet gepraat; hij kwam gewoon "effe langs" en rookte een sigaartje. Reserve sigaren zaten in de kap van zijn pijp. Deze huisbezoeken kostten enorm veel tijd, want de parochie omvatte toen 1500 "zielen" van wie er 1300 "praktizerend" waren. (hoe triest zijn dan nu de cijfers: zo'n 2500 naam-katholieken en daarvan 10 % mee-levend!)

Bij feesten als Eerste Communie, Vormsel, Plechtige Communie (bestaat niet meer) bezocht hij op één dag werkelijk alle betrokken gezinnen.

Hij was aanwezig op bruiloften en hij was er in dagen van rouw en uit eigen ervaring weet ik hoe groot dan zijn steun was.

Pastoor Retèl was voorzitter van kerk/schoolbestuur (toen noeg één) en het Herenkoor. Hij ging met de zangers op reis en ook met de misdienaars. Hij bezocht zieken en bejaarden. Gaf godsdienstles op scholen. Was op vergaderingen en feestavonden. Zorgde voor het zielenheil van de zusters. Hield een groot deel van de parochie-administratie bij.

Hoe hij dat allemaal heeft volgehouden waar hij de tijd vandaan haalde, snap ik nu nog niet.

Ik had het straks over de pastoor en over Onze Lieve Heer. Tussen hen was nog een overeenkomst; ook pastoor Retèl was in die 15 jaar "alomtegenwoordig". Je kunt er dankbaar aan terugdenken!

Het volgende punt is: de oecumene.

In de dagen van pastoor Retèl kwamen de eerste kontakten op gang tussen de diverse Bommelse Kerken. De pastoor was daarvan een krachtig voorstander en een groot stimulator. Ik weet dat omdat ikzelf een van de oprichters was van de Interkerkelijke Jeugdraad, een groep van jongeren uit de Hervormde, de Gereformeerde en de Katholieke kerk. Pastoor Retèl heeft aan de talloze activiteiten en kerkdiensten met alle enthousiasme meegewerkt.

Daarnaast waren er de maandelijks (informele) ontmoetingen

met de predikanten van de andere kerken, steeds bij iemand thuis. Hij was aanwezig bij de bevestiging van de Hervormde ds. Rinkema en hij voerde het woord van de kansel in de Gereformeerde kerk toen ds. De Graaf zijn intrede deed. Kompleet in pij. Een werkelijke doorbraak in die tijd. In de tweede helft van zijn pastoraat was hij bijna even vaak in katholieke als in "protestantse" gezinnen te vinden en hij ondervond in die laatste groep hoge waardering. Ook na zijn vertrek uit Bommel werd hij bij hen nog talrijke malen uitgenodigd voor een avondje of een etentje.

En tenslotte: de vernieuwingen. Juist gedurende zijn pastoraat hebben zich talrijke veranderingen voltrokken, vooral na het Concilie. Hij werkte er aan mee, eerst aarzelend, toen behoedzaam en uiteindelijk van harte. Rond 1960 kwam er de eerste parochieraad en omdat ik er zelf lid van was, kan ik er iets over vertellen. Het was voor pastoor Retèl na al die jaren van "alleenheerschappij" best raar en ook moeilijk om nu te ervaren dat opeens een groep "leken" zich ging bemoeien met de gang van zaken. Maar het lukte, mede dankzij een stuk gemoedelijkheid die niet in de laatste plaats werd veroorzaakt door het feit dat een van de eerste besluiten inhield dat de wijnkelder onder de pastorie, die door een vooroorlogse pastoor was aangelegd en welgevuld bleek, nodig "opgeruimd" moest worden. Zo herinner ik me een vergadering die eindigde met de beslissing dat de parochieraadsleden met tussenpozen van vijf minuten in groepjes van twee uit de pastorie zouden vertrekken om geen argwaan te wekken bij een eventuele verlate wandelaar.....

Bij deze laatste gelegenheid vertelde pastoor Retèl (die zelf uiteraard miswijn had gedronken) zijn eerste mopjes: twee haantjes die tegen elkaar zeggen "Laten we even langs de poelier lopen om blote kippetjes te gaan bekijken". De pastoor bulderde onbedaarlijk! En de volgende grap: een echtpaar krijgt alleen maar tweelingen. Ze noemen hen Fried en Werenfried, Mark en Bismark, en toen kwam er Alie en ... Finalie. De pastoor bulderde nog onbedaarlijker. Er kwamen nog meer veranderingen. Het altaar werd omgedraaid, er kwamen lectoren, er werd meer Nederlands gezongen; de samenvoeging van de jongens- en de meisjesschool kreeg gestalte. Pastoor Retèl was pastor geworden. Hijzelf verloor slechts een "o"; de parochie kwam op de O-lijn.

Op 16 augustus vertrok hij naar Ammerzoden waar hij rector werd in het "Zonnelied". Op 23 september 1980 is hij overleden te Katwijk aan de Rijn.

Als ik op deze plaats aan hem terugdenk, dan is denk ik geen grotere hulde mogelijk dan het aanhalen van het Bijbelwoord: "Hij kende de zijnen en de zijnen kende hem".

Hans Keser.

NA HET AFSCHIED VAN PASTOR RETËL

leek een periode van rust en eenheid te zijn afgesloten: de druk van de basis naar vernieuwing en zelfstandigheid werd steeds groter en daardoor ontstonden van hoog naar laag en omgekeerd spanningen over geloofsbeleving en geloofsvernieuwing. Pastor C. de Goede, die Pastor Retël in 1967 opvolgde had in deze tijd, waarin zoveel veranderde, een uitstekende hulp aan kapelaan v.d. Hoek. Zij hadden geen eenvoudige opdracht. Immers tijdens hun pastoraal werden de bisschoppen in Rotterdam en Roermond benoemd: de Nederlandse reacties waren stormachtig: protesten in de pers, van de andere zijde dankdiensten om deze benoemingen. Het kerkbezoek bleef dalen, vele priesters en religieuzen verlieten het ambt, de nederlandse katholieken namen eigen verantwoordelijkheid in geloof en huwelijk. Aan Kardinaal Alfrink en de Bisschoppen werd duidelijkheid gevraagd, die zij niet konden geven. Met het verschijnen van de Nieuwe Katechismus - die de orthodoxe leer verklaart door een nieuwe benadering - namen de tegenstellingen toe en ontstond een controverse tussen het Nederlandse episcopaat en Rome. De encycliek "Humanae Vitae" inzake de geboortenregeling en de tegenstellingen in het Pastoraal Concilie legden ook op onze Pastores een grote verantwoordelijkheid en de vele vragen, die op hen werden afgevuurd, konden lang niet altijd duidelijk beantwoord worden. In 1969 werd tengevolge van de boven geschetste nieuwe inzichten en veranderingen onze kerk aangepast: de zijbanken werden naar het altaar gedraaid, een nieuwe altaartafel werd midden op het priesterkoor geplaatst, de zij-altaren verdwenen met de daarbij behorende muurschilderingen, maar de muurschildering achter het hoofdaltaar bleef bestaan.

Kapelaan v.d. Hoek werd in 1969 te Hedel tot Pastor benoemd: daardoor kwam een einde aan de Zaltbommelse uitdrukking "de Goede Hoek".

Kort daarna kwamen de Paters F. Houtzager en F. Lap. De oude pastorie schudde even in zijn fundamenten: spijkerbreken

en truien namen de plaats in van verstelde pijpen en voor de pastorie werd druk gesleuteld om een eendje in het verkeer te houden. Pater Houtzager bracht met veel verbeeldingskracht en schateren van de kinderen een nieuwe kijk op katechese in de scholen, terwijl Pater Lap met schoolbord en krijt hetzelfde bij de ouderen trachtte bij te brengen.

In deze tijd werd door het Parochiebestuur hard gewerkt om een nieuwe kleuterschool - Katjeshonk - van de grond te krijgen, terwijl Pastor de Goede aan een parochieraad nieuwe stijl bouwde verdeeld in 10 wijken met echte blokhoofden. De blokhoofden hadden echter veel moeite met het uitvoeren van hun opdracht, zodat zij na enige tijd en-bloc verdwenen.

8 november 1970: een gedenkwaardige dag in de katholieke gemeenschap, daar Ds. Pietersen en Pater van het Walderveen toen een oecumenische jongeren-dienst hielden met als thema "geloof en leven". Dit was een doorbraak in de verscheidenheid van de Christenen in Zaltbommel: zij kwamen elkaar nader door de Raad van Kerken, Kerst-Inn, de Kerstzang in de St. Maarten, later de werkgroep kerkenconferentie en zelfs het stichten van een gezamenlijke Hervormde-Katholieke school "de Ark". Tegen sombere verwachtingen in "dat gaat nooit goed" is de Ark al meer dan 5 jaar drijvende gebleven en verloopt de samenwerking optimaal. De vele vragen, die onder de parochianen leefden, vroegen om antwoord.

De parochieraad nam een groot initiatief: Mgr. J. Bluysen werd gevraagd naar Zaltbommel te willen komen om in een forum een zo goed mogelijk beeld te geven van de veranderingen, die binnen de kerk hebben plaats gevonden. Samen met Mevr. Bannenbergh-de Haan, drs. Th. van Velthoven en drs. J. Dukker gaf de Bisschop zijn visie over het gezag, het celibaat, de geloofsverkondiging en de oecumene, waarover Drs. Dukker zijn mening samenvatte met de woorden: "Men kan maar lid zijn van één kerk, die van Christus".

In januari 1971 vierde de Scouting Zaltbommel haar 25-jarig bestaan met een eucharistieviering, een sport- en spelmiddag en een feestavond voor circa 90 gidsen, kabouters, welpen en zeeverkenneren. De Paters Houtzager en Lap vonden niet nodig hier ook nog eens zo'n feest te vieren en lieten in augustus een stille pastorie achter. Pater v.d. Eijnden nam het voor hun beiden op en vestigde zich op de Pastorie. Op 3 december 1971 kreeg de kerk de zes eikenhouten panelen terug uit 1750, die in de kerkbanken gebouwd waren. De Heer G. Homburg Sr. had aan ieder paneel ca. 300 uur restauratie belangeloos besteed.

In 1975 vertrekt Pastor de Goede naar Arnhem en na een lange periode van waarneming door de overige Pastores in de Bommelerwaard komt Pastor van de Berk in Zaltbommel. Na een "proefperiode" en een training werd hij 13 en 14 december 1976 ingehaald met de slogan "werk aan de winkel", waarbij tijdens de eucharistievieringen alle parochiële activiteiten en groeperingen in marktkraampjes werden aangeprezen en om vrijwilligers werd gevraagd.

14 maart 1976 vierden we het gouden priesterfeest van Pastor Retèl en kort daarop besloten wij, dat de gouden tijden voorbij zijn en dat door het teruglopend kerkbezoek een eucharistieviering op Zondag kan vervallen. Hierbij werd rekening gehouden met de langslapers.

Kerstmis 1977: "Echo" het nieuwe parochieblad deed zijn intrede, waarin al snel de plannen verschenen voor een verbouwing van Pastorie en kerk. Dat was wel nodig. In de Pastorie moesten wat losse kachels warmte geven, deuren sloten niet meer, vloeren kraakten, stoelen begaven het, wanden waren gescheurd en nat. Hier kon men een Pastor niet in laten wonen en om te voorkomen, dat na het vertrek van Pastor v.d. Berk ook Pastor van Swieten spoedig meer warmte en gezelligheid ging zoeken, werd het herstel voortvarend aangepakt. Door een bestemmingsplan op een paar kavels grond naast het kerkhof kwamen er financiële mogelijkheden en na verkoop van deze grond was er een mooi startkapitaal. Al informerend en pratend werd het door subsidies ook mogelijk de voorgevel van de kerk te restaureren, hetgeen wel nodig werd: naar de kerk gaan werd door vallend gesteente een gevaarlijke zaak.

Op 7 oktober 1979 werd het nieuwe Parochiecentrum in gebruik genomen. In samenwerking met het bouw bureau van het Bisdom heeft de combinatie Metz-Geelen er een prachtige ontmoetingsruimte van gemaakt. Centrale verwarming werd aangebracht, water- licht en gasleidingen werden opnieuw getrokken, de keuken werd gerestaureerd en nieuw meubilair werd gekocht. Met 2 wooneenheden boven - één voor de Pastor en één voor de beheerster - werd de verbouwing afgesloten. Na een korte adempauze kwam in maart 1981 de restauratie van de kerk gereed. De voorgevel werd in de oorspronkelijke staat en kleuren teruggebracht, het hekwerk werd opnieuw geplaatst, de klokken nagezien en de kerk is van binnen helemaal schoongemaakt en geschilderd. In enkele zinnen wordt hier weergegeven wat jaren plannen, rekenen en werken heeft gekost.

Inmiddels stopten de parochiële activiteiten niet: precies 100 jaar na de 1e oprichting in 1878 begonnen de Heren weer te zingen, de Pastorale School en de Dekenale Vereniging gingen van start, kindernevendiensten en gebedsdiensten ontstonden, gespreksgroepen en activiteitenkomités werden gevormd: het parochieleven in Zaltbommel en zijn aangrenzende gemeenten gaat verder. In nauwe samenwerking met Rossum worden de vieringen door de Pastores Grond en van Swieten gewisseld.

Zo blijft, om met Kardinaal Alfrink te spreken, onze parochie een naar de waarheid zoekende en aan het evangelie getrouwe gemeenschap van verantwoordelijke mensen.

DE LAATSTE PERIODE VAN DE ZUSTERS IN ZALTBOMMEL

Werd in 1962 in de "Historische flitsen van de Sint Martinusparochie te Zaltbommel" nog herdacht dat de Zusters reeds tachtig jaar in Zaltbommel waren en werd het artikel hierover besloten met de wens "geve God dat de Zusters nog lang haar zegenrijke arbeid in onze stad en parochie kunnen voortzetten", thans is het al weer ruim zes jaar geleden, dat de Zusters uit Zaltbommel vertrokken. Een beknopt overzicht over de periode 1962 - 1975 willen we u toch zeker niet onthouden.

Nadat in begin zestiger jaren de kindercrèche een succes was, werd het hiernaast gelegen huis in de Ruiterstraat door het Moederhuis te Oirschot gekocht.

In dit huis werd een opvangscentrum gesticht, dat bedoeld was om moeders, die herstellende waren uit het ziekenhuis, enige tijd te verzorgen. Helaas liep dit niet zo, zodat het beoogde doel nimmer werd bereikt.

Echter, een volgend goed doel werd gesteld: er werd een opvangscentrum gesticht voor gescheiden moeders. Dit liep erg goed. Van alle gezindten en overal vandaan was men welkom, mits er natuurlijk plaats was. Wél werd door de Zusters eerst bij politie en gemeente geïnformeerd, dit ter voorkoming van te grote moeilijkheden. Toch moest de Bommelse politie nog vaak genoeg worden gebeld, om "lastige mannen", die soms midden in de nacht kwamen, mede te nemen. De Zusters waren hiervoor echter niet bevreesd. Een kernachtige uitspraak van de politie toentertijd was: "Die kapjes van U doen wonderen"!

Deze opvang werd tot 1975 in stand gehouden. Echter, de laatste jaren waren de kamers niet meer zo vol bezet, zo-

Eerste communicantjes in 1966.

De zusters verlaten Zaltbommel in 1975.

dat de kosten erg hoog werden.

Bij de kinderchrèche werden intussen veel kinderen opgevangen en ondergebracht. Er waren hier kinderen bij, die soms 6 tot 7 jaren in de chrèche verbleven. Ook werden er kinderen ondergebracht, waarvan de ouders op vakantie gingen. Voor deze kinderen bedroeg de prijs van zes gulden per dag per kind. Deze prijs stelde de Zusters voor grote verliezen. De Zusters zelf stelden het liefdewerk voorop, doch ook zij moesten wijken voor de economen, die de gehele gang van zaken niet konden goedkeuren.

Als 's-avonds de kinderen sliepen, hadden de Zusters even tijd om langs de Waal uit te waaien. 's Zondags maakten zij fietstochten door de Bommelerwaard, die zij erg mooi vonden.

Een opmerkelijk feit was, dat Zuster Theodora bijna een halve eeuw in Zaltbommel is geweest. Zij was de grote steun en toeverlaat van vele kinderen. Zij kon de kinderen ten alle tijden erg goed opvangen.

Tot in het begin van de zeventiger jaren waren de Zusters bij het onderwijs betrokken. Naast het kleuter- en lager onderwijs, werd ook lesgegeven aan de huishoudschool in de Nieuwstraat.

Elk jaar werd een Fancy-Fair gehouden. De baten hiervan werden o.a. besteed om speelgoed voor de kinderchrèche te kopen.

Door financiële tekorten moesten de Zusters tenslotte in 1975 weg uit Zaltbommel. Thans nog hebben zij heimwee naar Zaltbommel.

PAROCHIEGEESTELIJKHEID

Dankzij de hulp van pater H.C. Kessler o.f.m., archivaris van de franciscanen te Utrecht, kunnen we in dit jubileumnummer een opsomming geven van de pastoors en de kapelaans die onze parochie sinds de bouw van de kerk in 1771 hebben gediend. Daarbij twee kanttekeningen.

De lijst van pastoors beginnen we bij het moment dat de parochie Zaltbommel weer officieel na de Reformatie werd opgericht, dat wil zeggen in 1662.

De lijst van kapelaans vertoont een hiaat in de 19de eeuw. Bij allen staat voorzover bekend tussen haakjes de klooster-naam.

Lijst van pastoors

1651 -

1662 Ooms, Joannes (missionaris van de Bommeler- en Tielerwaard: standplaats kasteel Ammersooijen)

1662 -	1700 Verweij, Servatius
1700 -	1705 Van den Oever, Theodorus
1705 -	1722 Reijnaerts, Reijnerius
1722 -	1779 Thielens, Joannes (vanaf 1741 ook deken)
1779 -	1792 Van de Geijn, Aegidius
1792 -	1812 Versterren, Henricus
1812 -	1813 Van Lieshout, Joannes
1813 -	1816 Stoppel, Joannes
1816 -	16-06-1834 Narinx, Joannes
16-06-1834 -	24-08-1878 Van Ewijk, Joseph W.A. +
24-08-1878 -	03-12-1883 Kusters, Hubertus (Antonius)
03-12-1883 -	16-11-1885 Nieuwenhuizen, Joannes H.A.
16-11-1885 -	26-09-1898 Terstegen, Joannes P.J. +
26-09-1898 -	27-11-1900 Tack, Joannes P.G.
27-11-1900 -	05-07-1907 Timmerman, Theodorus J. (Paschalis) +
15-07-1907 -	..-08-1937 Scholtes, Leonardus J.A. (Timotheus)
..-08-1937 -	14-08-1944 Peters, Joannes Th. (Canutus)
14-08-1944 -	22-08-1949 Laken, Petrus J.C. (Ferdinand)
22-08-1949 -	19-08-1952 Verhaar, Gerardus C. (Calasanctius)
19-08-1952 -	30-08-1952 Sluijs, Hendricus J. (Wijnand)
30-08-1952 -	16-08-1967 Retèl, Leonardus G.P.M. (Leonardus)
16-08-1967 -	01-09-1975 De Goede, Cornelis J. (Wulfran)
15-06-1976 -	31-08-1977 Van den Berk, Adriaan E.A.H. (Jan-Joseph)
01-09-1977 -	Van Swieten, Johannes J.C. (Apollinaris) (vanaf 1-7-1979 tevens deken)

Lijst van kapelaans

1771 -	1776 Jonghmans, Adrianus
1812 -	1813 Van Lieshout, Joannes
1815 -	1817 Winders, Johannes
31-03-1860 -	16-02-1876 Schoonens, Andreas P.C.
28-02-1876 -	28-03-1881 Heiligers, Jacobus
28-03-1881 -	29-12-1883 Melis, Adrianus
31-12-1883 -	21-03-1887 Van der Asdenk, Hermanus
21-03-1887 -	01-10-1888 Kruitwagen, Bernardus A.
01-10-1888 -	29-11-1893 Heiligers, Jacobus
29-11-1893 -	01-07-1895 Smits, Johannes M.H.
01-07-1895 -	22-09-1896 Hoogenboom, Leonardus G.
22-09-1896 -	21-04-1902 Van den Berk, Wilhelmus
21-04-1902 -	12-09-1907 Goldenberg, Antonius J.Th.
12-09-1907 -	05-04-1910 Kuijpers, Herman J.H.

05-04-1910 - 10-10-1913 Hol, Hubertus J.J.
 10-10-1913 - 13-11-1917 Stulemeijer, Emanuel
 13-11-1917 - 11-02-1919 Schuurman, Georgius M.
 11-02-1919 - 08-11-1927 Tesser, Johannes G. (Ernestus)
 08-11-1927 - 07-09-1934 Booms, Mattheus A.P.P. (Salvator)
 14-09-1934 - 24-01-1936 Louwe, Albertus P. (Manuel)
 24-01-1936 - 08-08-1938 Dolle, Adrianus J. (Godfried)
 08-08-1938 - 22-01-1940 Smit, Nicolaas C. (Aufried)
 22-01-1940 - 02-04-1943 Doedens, Johannes P.J.M. (Jeroen)
 02-04-1943 - 21-10-1946 De Klein, Antonius (Humilianus)
 21-10-1946 - 12-08-1947 Frank, Antonius F. (Hijdulphus)
 12-08-1947 - 12-08-1949 Van Hemert, Petrus H.J.Ch.
 (Servilianus)
 12-08-1949 - 22-03-1954 Derks, Theodorus H.A. (Theodulus)
 22-03-1954 - 13-08-1956 Bodewes, A.J. (Aloysius)
 13-08-1956 - 12-08-1961 Straathof, Leonardus J. (Clarentius)
 12-08-1961 - 08-01-1963 Vergeer, Paulus A. (Didymus)
 08-01-1963 - 10-08-1966 Bult, Bauke (Hunger)
 10-08-1966 - 16-08-1967 De Goede, Cornelis J. (Wulfran)
 (daarna pastoor)
 16-08-1967 - 06-10-1969 Van der Hoek, Tjalling A.
 (Revocatus)

Opmerkingen:

⊗ De met + gemerkte pastoors zijn begraven in het priestergraf op ons kerkhof aan de Virieusingel.

⊗ Er hebben nog enkele bejaarde priesters "rustend" in onze parochie gewoond. Zij verrichtten hand- en spanndiensten in parochie, klooster, etc.

Dit waren:

..-09-1945 - 19-08-1952 Willemse, Hendricus C.L. (Engelmundus)

1954 - 12-08-1957 Van der Drift, Adrianus J. (Mattheus)

28-11-1952 - 22-04-1954 Vergeer, Adrianus J. (Deodatus)

⊗ De archivaris noemt ook nog:

12-08-1961 - 15-11-1961 Veldman, Johannes H. (Herman)

Deze geestelijke was daarna rector van het "Zonnelied" in Ammerzoden.

⊗ Standplaats Zaltbommel had verder

01-08-1971 - 01-09-1973 Van den Bijnden, Petrus J.M. (Monulphus) die groepswork en katechese deed in het hele dekanaat Bommelerwaard.

⊗ In de zeventiger jaren hebben enige tijd in onze pastorie gewoond de paters Lap en Houtsager. Zij waren evenwel niet specifiek aan onze parochie verbonden, maar werkten in dekanaatsverband.